

De nio guldtavlorna

Saga av Zacharias Topelius

Första gången publicerad år 1872

Nykarlebyveckan 2022

De nio guldtavlorna

av Zacharias Topelius

1. Hur bröderna Sigge och Sten blev ensamma i ett torn

Vi förflyttar oss nu långt tillbaka i tiden, till medeltiden i Finland. På den här tiden fanns det riddare som skyddade och härskade över olika områden. Riddare Järnarm ägde en borg som kallades Saaristo och den låg på gränsen mellan Tavastland och Nyland. Där bodde han med sin fru Ingrid och tre barn. Sigge var snäll och mild, Sten var hård och stark och Frida var både snäll och stark.

Det var oroliga tider i Finland. Kriget hade pågått i snart tio år och riddare Järnarm drog ut till Viborg med sina män för att försvara landet. Fienden väntades anfälla Raseborgs slott, men istället anfölls och brändes riddare Järnarms borg Saaristo och frun Ingrid och dottern Frida tillfångatogs. De två pojkarna Sigge och Sten, räddades av borgens knekt som stängde in dem i ett torn. Branden härjade runt borgen och det såg ut som om bröderna inte skulle klara sig. Då knäppte de sina händer och bad till högre makter. De lovade att göra en god gärning för den första person de mötte om de bara överlevde branden. Och de överlevde. Det var en kall februarinatt men tornets stenar hade värmts av lågorna, så trots att dörrarna och väggarna hade rasat behövde inte pojkarna frysa. I tornet fanns också mat så att pojkarna klarade sig. I Viborg blev Riddare Järnarm orolig för att något skulle ha hänt hans familj och återvände hem. När han kom fram till borgen såg han ruinerna och fick höra att hans fru och dotter tillfångatogs. Han vände genast om för att rädda de kidnappade. I sex dagar och sex nätter följde han efter fienden. När han kom i kapp dem, gick han till anfall men dog i striden.

2. Hur Sigge hjälper en eremit och lär känna hans guldtavlor

Tre nätter och två dagar satt pojkarna fast i tornet. Det gick ingen nöd på dem, men de saknade sin familj. De höll fast vid sitt löfte om att göra gott om de slapp ut ur tornet. En morgon när snön hade fallit och släckt det sista av den pyrande ruinen bestämde de sig för att ta sig ut ur tornet. De packade ner mat, en stridsyx och ett svärd. De hittade en lång matta som de firade ut genom torngluggen lägst ner. På det viset lyckades de ta sig ut och ner på marken. När de tittade sig omkring såg de att hela byn låg öde och inga människor syntes till.

”Vi går och ser om eremiten är kvar!” föreslog Sigge. En bit inne i skogen bodde nämligen en gammal eremit.

”Nej”, sa Sten, ”vi går till Mats hovslagare istället”.

Pojkarna kunde inte komma överens och de beslöt sig för att gå åt skilda håll. De lovade varandra ändå att träffas hos eremiten efteråt.

När Sigge kom fram till eremiten såg han att mannen var väldigt sjuk och svag. Det kändes kallare inne i kojans än utanför. Eremiten hade inte orkat hämta varken ved eller mat.

”Jag ska hjälpa er!” sa Sigge. Han hade ju lovat att göra en god gärning bara han slapp levande ur tornet.

Han gav eremiten all sin mat och gick för att hugga ved med sin stridsyx. Snart sprakade elden och värmdes kojans och eremiten fick mat i magen. Han och pojken pratade om allt som hade hänt och Sigge undrade om eremiten hört något om hans mor och syster. Tyvärr visste eremiten ingenting om Siggens familj, men en sak kunde han göra för pojken. Eremiten hade nämligen något alldeles magiskt i sin koja.

”Jag har nio guldtavlor, som jag fick när jag var yngre”, sa eremiten. ”Tavlorna är så fantastiska att man kan läsa i dem vad som sker eller kommer att ske. Vi ska rådfråga tavlorna!”

Så tog han fram en liten väska av näver under sängen. I väskan låg en liten låda, som innehöll

ett litet skrin och i det skrinet fanns en ännu mindre ask. När eremiten öppnade asken fanns där nio små guldtavlor, små som asplöv och formade som små hjärtan. När eremiten frågade om Sigge kunde läsa något på tavlorna så såg Sigge endast ordet KLOKHET på en av tavlorna.

”Bara de allra snällaste och godaste kan se mer än ett ord”, sa eremiten.

Då skändes Sigge lite. Han hade blivit hungrig och hade hunnit ångra att han gett bort all sin mat tidigare. Kanske det var därför han inte såg mer än ett ord. Eremiten fortsatte:

”Varje tavla har en egen uppgift. Den här tavlan frågar man av när man behöver hjälp med ett problem.”

Eremiten, som var mer erfaren och kunde tolka tavlorna bättre, berättade för Sigge att han såg att Siggas mamma och syster blivit bortförda av fiender och att hans far ridit efter dem så fort han kunde. Sigge ville genast rusa iväg med sin stridsyx, men eremiten berättade att tavlan också visade att Sigge skulle stanna hos honom, växa, avvakta och lära sig bli en rättvis riddare som fadern hade varit. Och så blev det.

3. Om Sten och Mats hovslagare och den andra guldtavlan

Vad hände då med Siggas bror Sten? Jo, Sten plumsade iväg i den djupa snön mot Mats hovslagare, som bodde på sjöns motsatta strand. Halvvägs ute på isen stötte han på en av fiendernas män som låg på sidan med en pil genom sig. När han försiktigt rörde i mannen, stönade denne till av smärta. Sten blev så förskräckt att han sprang en god bit innan han vågade sakta in. Han hörde mannen klaga ute på isen, men vände sig inte om. När han kom fram till Mats hovslagares stuga såg han att den var nerbränd. Han gick vidare till smedjan där han fann Mats och berättade om mannen på isen. Sten var bekymrad, han kände att han borde ha hjälpt den sårade, men Mats tyckte att det borde han verkligen inte ha gjort. Sten grubblade ändå. Han hade ju lovat att göra en god gärning för den första han träffade om han slapp ut ur tornet.

Mats bad Sten att glömma fienden och istället följa med honom till ett läger längre bort inne i skogen. Där fanns ett gäng som hade både bågar och svärd. Byn och allt annat var förstört och Sten kunde lika gärna följa med Mats. Sten ville gärna vänta på Sigge, som var hos eremiten. Men Mats tyckte att de genast skulle bege sig in i skogen för att rädda sig själva. Därför följde Sten med Mats istället för att gå tillbaka till Sigge.

Sigge satt hos eremiten och väntade på Sten. När brodern inte kom bad han eremiten att fråga guldtavlorna. Eremiten tog fram den andra guldtavlan i ordningen och bad Sigge att läsa:

BARMHÄRTIGHET, läste Sigge. Fortfarande såg han inte mer än ett ord.

Eremiten förklarade då vad han såg i tavlan. Han såg Sten som stannade till vid den sårade, och att Mats hovslagare sen övertalade honom att inte hjälpa och att han tog med sig honom in i skogen. Sigge blev orolig, men eremiten tröstade honom med att han också såg hopp i tavlan. Sigge undrade om Sten borde ha hjälpt den sårade och eremiten sa ja, det borde han ha gjort, oavsett vad fienden hade gjort. Det goda ska övervinna det onda. Då gick Sigge ut för att hjälpa den sårade på isen. Mannen, som hette Igor, var mycket tacksam.

4. Den tredje och fjärde guldtavlan samt främlingen Igor

Det blev vår. Fågelkvitter hördes nu överallt, majsolen värmdes och träden grönskade. Sigge både jagade och fiskade för att kunna skaffa mat. Eremiten hade visat honom den tredje guldtavlan och Sigge hade kunnat läsa ordet ARBETSAMHET. Han hade funderat på vad det betydde och vad det egentligen hade med honom som blivande riddare att göra. Ordet passade ju bättre för en dräng än en riddare. Men eremiten hade förklarat för honom att det var viktigt att arbeta och få mat på bordet och att man inte ska tro att man är bättre än andra. Sigge funderade på detta och insåg att han hade både eremiten och Igor att ta hand om nu. Han jobbade därför mycket duktigt och av bara farten blev han också större och starkare.

Igor bad en dag om att få komma med ut i båten då han skulle och fiska. Han tackade Sigge för att han räddat honom i vintras och berättade att han egentligen var en stor och mäktig furste. Han och hans folk hade tvingats till krig mot Finland efter att deras eget land tagits över. Han undrade nu hur han skulle kunna återgälda Siggas hjälpsamhet. Kunde han visa det genom att bli Siggas slav? Men Sigge sa då genast att vi inte har slavar i det här landet. Den som sätter sin fot på Finlands jord är en fri människa. Fursten Igor ville då ge Sigge hela sitt furstendöme och allt han ägde i hemlandet, den enda Sigge skulle hamna att göra var att lyda den som nu styrde över Igors land. Men Sigge bad att få diskutera detta med eremiten först.

”Låt oss titta på den fjärde guldtavlan”, sa eremiten.

Sigge fick söka länge i tavlan, för han tänkte på den makt han möjligen skulle få, men till sist hittade han ordet FRIHET. Eremiten förklarade att ordet hade dubbel betydelse. Ville Sigge ha en slav men också på samma gång bli en?

”Nej!” sa Sigge, ”jag vill vara en fri man och jag vill att alla andra också ska få vara fria.”

Sigge tackade Igor för erbjudandet och bad denna att åka hem till sitt land och vara fri. Igor blev alldeles tårögd och frågade om det fanns något han ändå kunde göra för Sigge. Då sa Sigge att om hans mor och syster fanns i Igors land så ville han gärna ha tillbaka dem. Och Igor lovade på heder och samvete att om han hittade dem så skulle han genast skicka hem dem till Sigge.

5. Om kriget, Peter Miekka och den femte guldtavlan

Åren gick och Igor kom inte tillbaka. Sigge bodde kvar hos eremiten och hjälpte honom med kojan och att skaffa mat. I sin tur lärde eremiten Sigge att läsa och skriva. Det fanns inte många böcker på den tiden, men eremiten ägde två som de flitigt läste morgon och kväll. Den ena handlade om berömda människors liv och var skriven på latin och den andra berättade om biskop Henriks liv och stordåd. Snart kunde Sigge både latin och allt om biskopens bedrifter.

En kväll kom en vandrare förbi kojan och bad om att få övernatta. Det var en gammal soldat som hette Peter Pekka Miekka och som tidigare tjänat hos Siggas far på Saaristo borg. Pekka hade blivit halt i Viborg och hade fått pension och frihet från sitt yrke. Nu hade han återvänt till byn men upptäckte att byn var öde och tom. Pekka fick stanna hos eremiten och Sigge. Av Pekka fick de höra historier från fronten och hur osäkert allt var där ännu. Det skulle snart komma hjälp från grannlandet. En mäktig man, som hette Knut Posse, skulle hjälpa dem. Sigge som läst mycket om hjältarna och olika berömda människors äventyr ville genast åka dit för att hjälpa till. Han var ju redan fjorton år och mycket stark för sin ålder. Eremiten kom med den femte tavlan till honom. Sigge läste ordet FOSTERLAND.

”Res och kämpa för det du tror på”, sa eremiten. Sigge blev tveksam och undrade vem som skulle ta hand om eremiten om han åkte. Eremiten lovade att han skulle klara sig, han hade ändå tänkt åka till Nådendal och kunde lika gärna stanna där så länge Sigge var borta.

6. Om Viborgs smäll och de främmande ryttarna som red förbi Saaristo gård

Sigge, som nu kallade sig Sigge Järnarm, åkte så tillsammans med Pekka Miekka till Viborg och började jobba som riddartjänare åt Knut Posse. Det var tungt för en ung pojke och ibland hamnade de att kämpa hela nätterna mot fiender som försökte inta staden. Allt slutade vid en stor uppgörelse när hela muren sprängdes med en stor smäll. Många av Viborgs egna män begravdes också i gruset av muren och Sigge var en av dem.

Efter detta blev det äntligen fred. Folket återvände till sina gamla hem. Man byggde upp nya hus och glada visor hördes igen i skogsbackarna. Osäkerhet rådde dock ännu efter kriget och rövarband hade börjat hålla till i skogarna, så folk var på sin vakt. En dag kom ett långt följe ridande. Längst fram red en furste på en vacker häst. Efter honom följde ståtliga riddare och två damer med följe. De stannade alla vid det som en gång varit Saaristo gård. De två kvinnorna såg bestörta på förödelserna. Den yngre damen tittade sig ivrigt omkring och sa:

”Där är min älskade björk! Där på sjön brukade jag ro med Sigge och Sten!”

Det var Frida Järnarm och mamman Ingrid, som hade återvänt tillsammans med fursten Igor. Han hade hållit sitt löfte och fört hem Siggas och Stens mamma och syster. De bestämde sig för att besöka eremitkojan, men inte en skymt syntes av varken Sigge eller eremiten.

De träffade på en kvinna, som först blev rädd då hon såg Igor och de andra. Hon trodde att de var ett stort rövarband. Men när de lugnat henne och berättat sitt ärende så berättade kvinnan att eremiten hade åkt till Nådendal för flera år sedan. Kvinnan befarade att han blivit plundrad på vägen och inte nått staden. Sigge mindes hon med värme för han hade kommit med örter till hennes barn när de var sjuka. Sigge och Pekka Miekka hade rest till Viborg och efter det hade ingen hört av dem. Sten hade ingen hört av alls sen branden i Saaristo borgen. Fursten undrade varför kvinnan pratat om rövare och då berättade hon att det nuförtiden fanns stora fruktade rövarband, som plundrade och stal av folk mitt på dagen. Deras ledare var en grym man som kallades Stenhjärta och det verkade vara minst tusen man i hans rövarband.

Fursten ville inte lämna Ingrid och Frida i det här osäkra området, så han lovade följa dem till Nådendal, där de kunde vara trygga.

7. Hur Stenhjärta tydde tre guldtavlor och om rövarbandets tåg.

Ett stort rövarband hade slagit läger bredvid ridvägen som gick mellan Åbo och Tavastehus. Under natten hade ett sommarregn fallit och rövorna hade just vaknat och ätit en god frukost. Rövornas ledare Stenhjärta satt avskilt på en klippa. Egentligen hette han Sten Järnarm och han hade blivit en hård och stark ung man. Han hade gjort många dumma saker och han tvekade inte att plundra och ta saker från andra. När de plundrade eremiten från Saaristoskogen hade de kommit över några små guldtavlor, men lämnat eremiten oskadd. Sten förstod att guldtavlorna kunde berätta saker för den som läste dem, men han kunde ju inte läsa. Allt såg bara ut som streck i hans ögon. Nu ville han gärna veta hur det skulle gå för dem idag när de hade tänkt inta fälten nedanför skogen.

Han tillkallade en nunna som tillfångatagits och bad henne läsa vad som stod på den sjätte guldtavlan. Nunnan läste med darrande röst RÄTTVISA.

”Vad för något? Det betyder ju ingenting! Läs en annan!” gormade Sten.

Nunnan tog den sjunde tavlan och läste UPPOFFRAN.

”Dumheter!” ropade Sten. ”Läs en till!” Nunnan läste den åttonde guldtavlan och fann ordet MOD.

”Det låter bra!” sade Stenhjärta. ”Du är fri att gå.”

Han och rövarbandet tågade därefter ut i morgonsolen för att erövra slätten. Vid en korsning stannade de och skickade iväg spejare för att se om någon kom längs vägen. Ganska snart återvände en rövare och berättade att han sett ett dammoln en bit bort. En efter en återvände spejarna och det verkade som om det kom följn från flera håll. Rövorna ville tillbaka in i skogen för att ta skydd, men Sten bad dem vänta och ha is i magen. När det första följet närmade sig, lade de sig i bakhåll. Det var ett underligt följe med en furste, flera riddare och två förnäma damer. Stenhjärta gav order åt sina rövare att göra sig beredda. Fursten anade plötsligt oråd och skickade snabbt en riddare iväg med damerna för att ta skydd, sen var luften med ens full av pilar.

8. Om den stora striden i skogen och om den okände riddaren.

Fursten samlade sin trupp inne i skogen och förberedde sig på att strida mot de ännu osynliga rövorna. Damerna hade tagit skydd inne i en lada som låg bredvid vägen och truppen samlade sig nu runt den. Rövorna som var många kom snabbt nära inpå och när flera av furstens riddare blivit sårade lyfte Stenhjärta handen till stopp. Fursten frågade vad detta handlade om i ett land av fred. Och Stenhjärta svarade att de förde sitt eget krig. Sedan gav sig

Stenhjärta på fursten och närstrid uppstod. Stenhjärta insåg snart att fursten var mycket snabbare och skickligare än honom och snart var Stenhjärta övermannad. Ett annat följe med riddare dök upp. En stor okänd riddare med galler framför ansiktet kom och tog tag i Stenhjärta. Stenhjärta ropade högt att han var en Järnarm, Sten Järnarm! Då svarade den mystiska riddaren att han också var en Järnarm. Det visade sig att den mystiske riddaren var Sigge, Stens egen storebror Sigge Järnarm. De två bröderna var äntligen återförenade! Ingrid och Frida, som hört att striden tagit slut, kom nu försiktigt ut ur ladan. Vilken återförening det blev där vid sidan av vägen!

9. Hur det sedan gick med dem alla och om nionde guldtavlan

Sigge Järnarm var himlastormande glad över att återse sin familj. Han hade klarat sig ur ruinerna efter Viborgs smäll och senare blivit befälhavare i Åbo. Han hade blivit utsänd till att ta itu med rövarna, som härjade i trakten. Han var nu en mycket rik man.

Sigge beslöt nu att de alla skulle rida tillbaka mot Åbo och Nådendal, både furstens följe och de tillfångatagna rövarna. Efter tre dagar kom de fram till Nådendal. Folket tog emot dem med öppna armar och i folkmassan kunde de till sin glädje se den gamle eremiten. Han fick genast tillbaka sina guldtavlor. Sigge åkte själv vidare till Åbo för att berätta för biskopen att rövarbandet var besekrat. Han tackades stort och biskopen ville gärna veta om det var något som Sigge önskade sig som tack? Sigge böjde knä och svarade:

”Jag har bara gjort min plikt och behöver ingen belöning. Men jag önskar att biskopen benådar min bror, som var rövare men som nu ångrar sig djupt. Då vore jag evigt tacksam.”

Biskopen tvekade, Stenhjärta hade gjort så mycket ont. Till slut kom de fram till att Sten måste resa bort från Finland i tio år. Om han var ärlig under den tiden så var han välkommen tillbaka som en fri man. Sigge tackade och åkte tillbaka till Nådendal. Sten gick med på domen och tog farväl av sin återfunna familj. Han gick ombord på ett skepp som förde honom långt bort för att sona sina brott. Fursten, som hade hållit sitt löfte och fört hem Siggas mor och syster till Finland, tackade nu också för sig och tog sina riddare med sig och reste hem.

Det gick tio år och riddare Sigge Järnarm hade byggt upp sin gård Saaristo bredvid den vackra sjön. Han var rik och mäktig och en av landets bästa riddare. Under björkarna nere vid sjön satt han en dag tillsammans med eremiten, som nu firade sin hundra födelsedag.

Tänk om vi ändå kunde få återse min bror Sten snart, funderade Sigge.

Och i samma stund fick de se en fattig vandrare komma gående längs med stigen. Vandraren bad om några mynt och Sigge frågade varifrån han kom.

”Jag har vandrat långt, sonat mina brott och nu kommit tillbaka till dig kära bror”, svarade vandraren. Det var ingen mindre än Sten som kommit tillbaka! Vilken glädje! Bröderna hade gått olika vägar i livet, men nu var de båda lyckliga, goda människor som ville hjälpa andra. De båda männen vände sig mot eremiten och Sigge frågade:

”Vad står det egentligen på den nionde guldtavlan? Ingen av oss har läst den än.”

”Guldtavlorna”, svarade eremiten, ”är ingenting annat än speglar av människornas samveten. Den gode läser dem och förstår, den onde förstår inte ett ord av dem. Den nionde tavlan är ändå olik de andra och därför vill jag inte att någon ska läsa den än. Den ska gömmas långt inne i berget för kommande sekler.”

”Men vad innehåller den då?” frågade Sten.

”På den står ord om vårt lands öde och framtid”, svarade eremiten.

Sagan bearbetad av personalen vid Nykarleby stadsbibliotek